

Albertshoven

Architect:	A.C. (Ton) Alberts i.s.m. M. van Huut
Typologie:	woningbouw (laag)
Oorspronkelijke functie:	complex van grondgebonden en gestapelde woningen
Huidige functie:	complex van grondgebonden en gestapelde woningen
Ontwerp:	-
Oplevering:	1976
Volledig adres:	Du Perronhove 1 t/m 17 en 2 t/m 18 Nesciohove 1 t/m 103 en 2 t/m 34 Van Oudshoornhove 2 t/m 36 Penninghove 1 t/m 53 en 2 t/m 44 Roelantshove 1 t/m 41 en 2 t/m 42 Van Schendelhove 1 t/m 19 en 2 t/m 16 Staringhove 2 t/m 46 Willem Paaphove 1 t/m 21 en 2 t/m 22

Linksboven: Vogelvluchttekening van het hele plan De Hoven. <SAZ>

Rechtsboven: Doorsnede van één van de woningen in het plan. <SAZ>

Linksonder: Een blik op de waterpartij in De Hoven. <Anke van Es>

Rechtsonder: Straatbeeld in de buurt. <Anke van Es>

SAMENVATTING

De Albertshoven is zeer fraaie representant van een woningbouwcomplex uit de periode van de Kleinschaligheid. In het complex van zeventien rijen eengezinswoningen met kap en een appartementengebouw komen alle kenmerken van de Kleinschaligheidsbeweging in optima forma samen komen. Architectuur, water, natuur en tuinen vormen hier een buitengewoon ensemble dat daarmee één van de ruimtelijke hoogtenpunten van de wijk Buytenwegh en van Zoetermeer. De Albertshoven is van hoge cultuurhistorische waarde, omdat het stedenbouwkundig en architectuurhistorisch zeer interessant is. Het is een uitmuntende en kwaliteitsvolle doorvertaling van het concept van herbergzaam, kleinschalig wonen in een ruimtelijk diverse woonomgeving, waar de voetganger en kleinschalige natuur op de eerste plaats staan. Door de eenduidige stedenbouwkundige signatuur, het gelijke architectuurbeeld, identieke materiaal- en kleurgebruik en het krachtige, expressieve kappenlandschap kent de buurt een zeer sterke ruimtelijke samenhang. De architectuur van de Albertshoven is van een uitzonderlijke ontwerp kwaliteit. Stedenbouwkundig vormen vooral de overgangen over het water van de Lange Tocht belangrijke ruimtelijke momenten in Buytenwegh, hetgeen behoorlijk zeldzaam is. Hoewel het complex niet uniek is in het oeuvre van Alberts, is het wel typerend voor het werk van deze, voor de periode van de kleinschaligheid in Nederland zo belangrijke architect.

OMSCHRIJVING

Cultuurhistorie

In de jaren '60 raakten drie maatschappelijke ontwikkelingen nauw met elkaar verknoot. Ten eerste het brede maatschappelijke verzet tegen de hiërarchische en conformistische samenleving uit de jaren '50 en '60, dat in de jaren '70 uitmondde in verregaande burgerparticipatie. Na de democratiseringsgolf van eind jaren '60, begin jaren '70 leek er geen plaats meer voor een top-down benadering in de stadsontwikkeling. De taken van de Werkgroep Ontwikkeling Zoetermeer werden overgenomen door multidisciplinaire projectteams met mogelijkheden tot inspraak. Hierbij voegde zich een snel groeiende weerstand tegen de grootschalige, monotone en 'onmenselijke' hoogbouw uit de jaren '60, niet in de laatste plaats gevoed vanuit de vakdisciplines architectuur en stedenbouw zelf. De beweging 'Forum', met als boegbeelden de architecten Aldo van Eyck en Herman Hertzberger, speelde hierin een voorname rol. Ten derde kwam in 1972 het alarmerende rapport 'Grenzen aan de groei' van de Club van Rome uit, waarin onomwonden de milieuschade van de naoorlogse industriële samenleving werd blootgelegd. Dit alles werd nog eens geschraagd door een sterke overheidssturing en daarmee gepaard gaande subsidiestromen die het mogelijk maakten de steven effectief te wenden. Deze ontwikkelingen vormden de grondslag voor de Kleinschaligheidsbeweging in de architectuur en stedenbouw, die ontloek in de wijk Meerzicht (1969-1975), rijpte in Buytenwegh en De Leyens (1974-1984) en tot volle bloei kwam in de wijk Seghwaert (1976-1986). Juist deze beweging heeft aan de wieg gestaan van Zoetermeer als groeikern en het beeld van de stad naar buiten toe voor decennia bepaald. Lang heeft de beweging echter niet geduurd: al in de tweede helft van de jaren '80 werd zij binnen de vakdisciplines architectuur en stedenbouw afgeserveerd.

De dubbelwijk Buytenwegh De Leyens (1974-1979) vormde het derde kwadrant in de ontwikkeling van Zoetermeer als groeikern. Na een voorzichtig begin in Meerzicht kwamen hier de opvattingen over kleinschalige architectuur en stedenbouw verder tot ontplooiing. Buytenwegh De Leyens was de eerste wijk die (vrijwel) uitsluitend werden ingevuld met laagbouw woningen en gestapelde laagbouw. De meest voorkomende typologie was de geschakelde rijwoning van twee lagen met een kap. De middelgrote woningbouwprojecten werden losjes gegroepeerd in 'opgeknijpte' bouwblokken rond woonerven of groene hoven. In de wijk werd veel geëxperimenteerd met uiteenlopende vormen van architectuur en stedenbouw, waarbij een gevarieerde, huiselijke

architectuur met een 'menselijke' maat de gemene deler vormde, net als de herintroductie van de straat als een door bebouwing ingesloten stedelijke ruimte, die in het Modernisme verloren was gegaan. De straat diende ook te worden heroverd op de auto die in de modernistische stedenbouw zoveel ruimte had gekregen. Voetgangers en fietsers kregen weer een volwaardige, zo niet dominante plek in de openbare ruimte, auto's dienden zo veel mogelijk te worden afgeremd. Dit alles leidde tot de opdeling van de wijk in kleine buurten, waarbinnen de woningblokken op speelse wijze waren gegroepeerd rondom woonerven, woonstraten, pleinen en plantsoenen die een veelheid aan intieme en dikwijls in zijn soort unieke stedenbouwkundige ruimten opleverden. Door het telkens verspringende beloop van de straat en van de rooilijnen en de vele expressieve uitbouwen (bergingen, wc's en carports) ontstonden straatruimtes met een verstrengeling van openbaar en privaat domein, een snelle afwisseling van telkens andere ruimten en een veelheid aan kleinschalig groen. Het woonerf – een hof waar auto's konden worden geparkeerd, maar waar ook kon worden gespeeld en waar gemeenschappelijke groen was aangeplant – was een typisch middel uit het tijdperk van kleinschaligheid om de auto met de wereld van voetgangers en het intiem wonen te verzoenen. De auto verdween zelfs voor een belangrijk deel uit het zicht, geparkeerd op het woonerf, op de patio tussen de uitbouwen of in parkeergarages.

De integratie van wonen met kleinschalig groen had een centrale plek in deze Kleinschaligheidswijken om stedelingen weer op intieme wijze met natuur in aanraking te brengen. In Buytenwegh werden voor het eerst oude waterlopen en boomgaarden structureel opgenomen in het stedenbouwkundige ontwerp. In dit woonbuurtje met geschakelde eengezinswoningen en een appartementencomplex van de Albertshoven komen alle kenmerken van de Kleinschaligheidsbeweging in optima forma samen.

Stedenbouw

Het complex Albertshoven is een buurtje dat aan de rand van de wijk Buytenwegh ligt. De Hoven wordt begrensd door de Zwaardslootseweg in het noordoosten, de Maria Koenenhove in het zuidoosten, de Timmermanshove en Nesciohove in het zuidwesten en de Marsmanhove in het noordwesten. Het buurtje wordt omringt door buurten met een andere opzet en architectuur, hoewel deze eveneens zijn gebouwd in de kleinschaligheidsgedachte en alle door het groen sterk met elkaar verbonden. Het stedenbouwkundig patroon van de Albertshoven wordt grotendeels gevormd door enkele smalle, besloten noord-zuid lopende straten, die aan beide zijden worden geflankeerd door rijwoningen en een appartementengebouw dat iets verhoogd is ten opzichte van de rijenwoningen. Eveneens in noord-zuidrichting loopt een vaart tussen de achterkanten van de bebouwing door. Dit is de Lange Tocht, een historische (verbrede) poldersloot van de Nieuwe Drooggemaakte Polder. Haaks op deze straten loopt één oost-west straat, de Nesciohove, in een dubbele bajonetvorm, die eveneens tot dit project behoort en het buurtje verdeelt in een zuidelijk deel met lange straten en een noordelijk deel met korte straten. De Nesciohove voert dwars over de Lange Tocht heen en biedt aan één zijde in de lengterichting direct zicht over het water. De andere zijde is dichtgezet met een blok rijwoningen die in de dwarsrichting over het water van de Lange Tocht zijn gebouwd. Ook vanaf de oost-west lopende Timmermanshove, die de zuidelijk scheiding vormt van dit buurtje, is over de lengterichting direct zicht over de loop van de Lange Tocht en langs de achtertuinen en achterkanten van de architectuur van Alberts. Architectuur, water, natuur en tuinen vormen hier een buitengewoon ensemble dat daarmee één van de ruimtelijke hoogtepunten van de hele wijk is.

De 256 grondgebonden woningen zijn gebouwd in blokjes met verschillende lengte, die ten opzichte van elkaar verspringen. Tegenoverliggende blokjes zijn ook stelselmatig iets schuin ten opzichte van elkaar geplaatst, in een hoek en een patroon die voor elke straat uniek is. De vorm van de straatruimten wordt sterk bepaald door deze beweeglijkheid van de blokjes ten opzichte van elkaar. Hierdoor ontstaan er stelselmatig verwijdingen en versmallingen en zelfs intieme, pleinachtige ruimten. De straten lopen weliswaar noord-zuid en oost-west, maar meerdere middelen zijn ingezet om de lineariteit te doorbreken. Het plan is zó consequent uitgewerkt dat dit zelfs geldt voor de Lange Tocht, die in de pre-stedelijke fase lineair was, maar die door de wisselende positie van de blokjes ten opzichte van het water, in combinatie met de variatie tussen achtergevels direct aan het water en onregelmatig gevormde tuinstroken tussen achtergevels en water, een slingerend en onregelmatig verbreedend en versmallend beloop heeft gekregen.

Behalve als gevolg van de afwijkende positie van blokjes ten opzichte van elkaar, worden de straatruimten ook sterk bepaald door het gegeven dat de repeterende, langgerekte, twee-aan-twee gekoppelde uitbouwen van de woningen niet aan de achterzijde zijn gepositioneerd, maar aan de straat. Daardoor ontstaan er telkens kleine patio-achtige ruimten tussen deze uitbouwen, aan beide zijden van de straat. Deze zijn doorgaans groen ingevuld. Dit kleinschalige groene beeld van de patio's voegt zich bij het kleinschalige groen dat uitgekend is ingezet op een keur van hoeken, stroken, inspringingen van de bebouwing, muren en zo meer. Met deze gevarieerde opbouw van de volumes creëerde de architect een intermediaire zone tussen straat en woning, tussen het publieke en het private domein, waar buurtgenoten elkaar konden 'ontmoeten'. Vorm en belevening van de stedelijke ruimte werden zo sterk afhankelijk van de architectuur.

Er wordt op straat geparkeerd, deels op parkeerhavens. Auto's zijn nergens dominant vanwege de vele straat- en rooilijnverspringingen en het vele kleinschalige groen.

De meeste woningen hebben royale achtertuinen die worden ontsloten via achterpaden. Deze achterpaden vormen als het ware een tweede, informeel en zeer groen netwerk. De woningen aan de Lange Tocht hebben deels steigers in plaats van (achter-)tuinen.

De woningen met een steiger aan het water hebben een kleine uitbouw met kap aan de waterkant. Door de eenduidige stedenbouwkundige signatuur, het gelijke architectuurbeeld, identieke materiaal- en kleurgebruik en het krachtige, expressieve kappenlandschap kent de buurt een zeer sterke ruimtelijke samenhang. Strategisch geplaatste bomen, smalle perkjes en de beplanting in de privé-tuinen verzachten het stenige karakter van de buurt.

Architectuur

Architect

Anton (Ton) Carel Alberts (1927-1999) studeerde in Parijs en Amsterdam. In die laatste stad behaalde hij in 1954 zijn diploma aan de Academie van Bouwkunst. Hij begon zijn carrière op het bureau van de Amsterdamse architect Ben Merkelbach, die werkte in de stijl van de Nieuwe Zakelijkheid. In 1963 begon Alberts zijn eigen bureau dat projecten realiseerde met een organische, en later expliciet antroposofische signatuur. In 1975, rond de tijd dat het project De Hoven in ontwerp was, kwam Max van Huut in dienst van Alberts. Vanaf 1987 gingen zij als partners aan het hoofd van het bureau Alberts & Van Huut verder.

Alberts was lid van de Liga Nieuw Beelden (1962-1969), een beweging die streefde naar verbetering van de leefomgeving door een samensmelting van kunst en architectuur. Mogelijk is het wijkcentrum Meerzicht (1976), dat in samenwerking met kunstenaar A. Hamelberg tot stand kwam, een resultaat van deze beweging. Andere noemenswaardige projecten van Alberts zijn de woonwijk De Gaardes in Houten (1980), woonhuis De Waal in Utrecht (1980), het hoofdkantoor van de NMB-bank in Amsterdam (1987) en het Gasuniegebouw in Groningen (1993). Met beide laatste projecten heeft Alberts grote bekendheid verworven en het NMB gebouw is zelfs beschermd monument. In Zoetermeer ontwierp hij, naast Het Fregat (in opdracht van stichting Woonhaghe) en het wijkcentrum Meerzicht (1976, gesloopt in 2001), de woondekken in Meerzicht (1976-1975) en een woningbouwproject in Seghwaert (Violiervaart e.o., 1979). Hij ontwierp in de categorie woningbouw met name grondgebonden woningen. Zijn woningbouwprojecten zijn doorgaans zeer herkenbaar door de sprekende hoofdvormen van asymmetrische lange kappen en hoge architectonische kwaliteiten op alle schaalniveaus van ontwerp.

Verschijningsvorm

De grondgebonden woningen variëren in hoogte van twee tot drie bouwlagen en worden vooral gekenmerkt door de voor Alberts zo typische, flauwe en asymmetrische kappen (zeer lang aan de ene kant, zeer kort aan de andere), die met een lichte knik over de uitbouwen en garages zijn doorgetrokken en aan de straatzijde een expressief uitgerekte vorm hebben. Ook de kappen van de blokken hebben hierdoor een eigenzinnige verschijningsvorm. De kappen zijn gevarieerd en levendig vanwege de vele hoogteverspringingen, de vooruitspringende garages en de vele dakkapellen. Deze laatste zijn subtiel aflopend aangekapt, dus lijken uit de kap zelf voort te komen in plaats van dat zij er op zijn geplaatst. Daarmee wordt de kap als architectonisch en stedenbouwkundig element sterk aangezet. De appartementen, geclusterd in vier hogere blokken, zijn opgenomen in de rijen met grondgebonden woningen en zijn hier architectonisch niet van te onderscheiden.

Typisch voor dit complex, zowel als voor veel andere projecten van Alberts, is het speelse en intieme effect dat bereikt wordt met de compositie van de vensters in de gevelopzet. De vensters bestaan uit een afgewogen samenspel van uitgesproken smalle, liggende vensters, smalle staande vensters en smalle vensters in een haakvorm, die worden afgewisseld met enkele grotere raampartijen. De smalle vensters zijn samengesteld uit een schakeling van kleine vierkante of rechthoekige (al dan niet te openen) ramen. De kozijnen waren oorspronkelijk in een donkere kleur (groen of bruin?) geschilderd. Alle bebouwing is opgemetseld uit dezelfde rode baksteen in wildverband met borstelvoegen. De baksteen is van een hoge kwaliteit en onderscheidt zich daarmee van de meeste andere baksteengevels uit deze periode, die vaak een wat fletse uitdrukking hebben. De beeldbepalende dakpannen zijn matgrijs met een roodachtige zweem.

Een deel van de later geplaatste dakkapellen heeft een plat dakje. Hier en daar zijn ook dakruiters geplaatst. De kozijnen zijn nu hoofdzakelijk groen en/of wit geschilderd.

WAARDERING

Het complex Albertshoven is voor Zoetermeer van belang vanwege de hoge cultuurhistorische, architectuurhistorische en stedenbouwkundig-historische waarden en kwaliteiten. Het complex is het typerend en gaaf voorbeeld van de Kleinschaligheidsperiode, waar architectuur, water, natuur en tuinen een buitengewoon ensemble vormen. Het complex is zeer typerend voor het oeuvre van architecten Albert & Van Huut, een bekende Nederlandse architect. De cultuurhistorische waarden worden verhoogd door de hoge mate van gaafheid en zeldzaamheid.

De onderverdeling is als volgt:

Cultuurhistorische waarden

Historische ontwikkelingswaarde

De Albertshoven heeft een bijzondere historische ontwikkelingswaarde, omdat het complex is zeer kenmerkend voor de kleinschaligheidsperiode in architectuur en stedenbouw, die zo vormend is geweest voor de meest bepalende groeiperiode van Zoetermeer. Het is een uitmuntende en kwaliteitsvolle doorvertaling van het concept van herbergzaam, kleinschalig wonen in een ruimtelijk diverse woonomgeving, waar de voetganger en kleinschalige natuur op de eerste plaats staan.

Ouderdomswaarde/tijdperkwaarde

Het complex Albertshoven representeert op buitengewone wijze het tijdperk van de Kleinschaligheid vanwege de hoge kwaliteit van het architectonisch en stedenbouwkundig ontwerp. Architectuur, water, natuur en tuinen vormen hier een buitengewoon ensemble. Door de eenduidige stedenbouwkundige signatuur, het gelijke architectuurbeeld, identieke materiaal- en kleurgebruik en het krachtige, expressieve kappenlandschap kent de buurt een zeer sterke ruimtelijke samenhang.

Architectuur- en bouwhistorische waarden

Architectuurstijl of –traditie; Gebouwtypologie en architectuurontwikkeling

De ontwerpstyl van het complex heeft bijzondere waarde. Het complex is zeer kenmerkend voor de periode van de architectuur- en stedenbouwkundige stroming van de kleinschaligheid van de jaren '70 van de 20e eeuw. De gebouwtypologie met de bergingen/garages aan de voorzijde onder één kap met het hoofdvolume, en waartussen de patio's zijn gerealiseerd is typerend voor deze periode. Dit complex is voor deze typologie een uitmuntend voorbeeld.

Esthetische kwaliteiten

De architectuur van het complex heeft bijzondere esthetische kwaliteiten. Zowel de volume-opbouw, de hoofdvorm als het gevelontwerp is bijzonder expressief en op alle schaalniveaus zorgvuldig ontworpen.

Logica van opgave, concept, ontwerp en uitwerking

De doorvertaling van de opgave naar het concept, naar het ontwerp en naar de uitwerking is van een hoge kwaliteit. Kleinschalig, autoluw en herbergzaam wonen is hier in optima forma gerealiseerd.

Stedenbouwkundig-historische & landschappelijke waarden

Pre- of vroegstedelijke structuren/landschappelijke waarden

De oude waterstructuur van de Lange Tocht is een integraal onderdeel van deze buurt en is een opzettelijk geïntegreerd stuk historisch relict van het historische polderlandschap.

Deel van een ontworpen omgeving/concept

Het complex heeft stedenbouwkundige waarde als onderdeel van Buytenwegh als geheel, dat een assemblage is van verschillende buurtjes die elk binnen het denken van de Kleinschaligheidsbeweging zijn ontworpen en vooral door gedeelde stedenbouwkundige principes en het groen bij elkaar worden gehouden.

Deel van een stedenbouwkundig-architectonisch ensemble

Het complex heeft bijzondere waarde als stedenbouwkundig-architectonisch ensemble. Stedenbouw, architectuur en openbare ruimte zijn sterk op elkaar afgestemd en vormen tezamen een uitgebalanceerd ruimtelijk systeem. De samenhang tussen stedenbouw, architectuur en landschap (de Lange Tocht) heeft een hoge ruimtelijke kwaliteit.

Stedenbouwkundig accent/stedenbouwkundig moment

Het complex heeft een bijzondere waarde als stedenbouwkundig accent. Met name de wegkruisingen met de Lange Tocht en de doorzichten over het water vertegenwoordigen bijzondere momenten in de wijk.

Stedenbouwkundig accent/stedenbouwkundig moment

Albertshoven is een expliciete afronding van de achterliggende woonbuurt en begeleidt de wijkontsluitingsweg.

Gaafheid/Herkenbaarheid

Concept, hoofdvorm en ontwerp

Het concept, de hoofdvorm en ontwerp van het complex zijn nog geheel gaaf. Dit is waarde verhogend voor het project

Architectonische afwerking

De architectonische afwerking van het complex is op de kleuren na gaaf. Dit is waarde verhogend voor het object.

Object en omgeving

De stedenbouwkundige omgeving is nog gaaf. Dit is waarde verhogend voor het object.

Object en ensemble

Het complex als geheel is nog gaaf en vormt een boeiend ensemble.

Zeldzaamheid/Uitzonderlijke kwaliteit

Zeldzaamheid

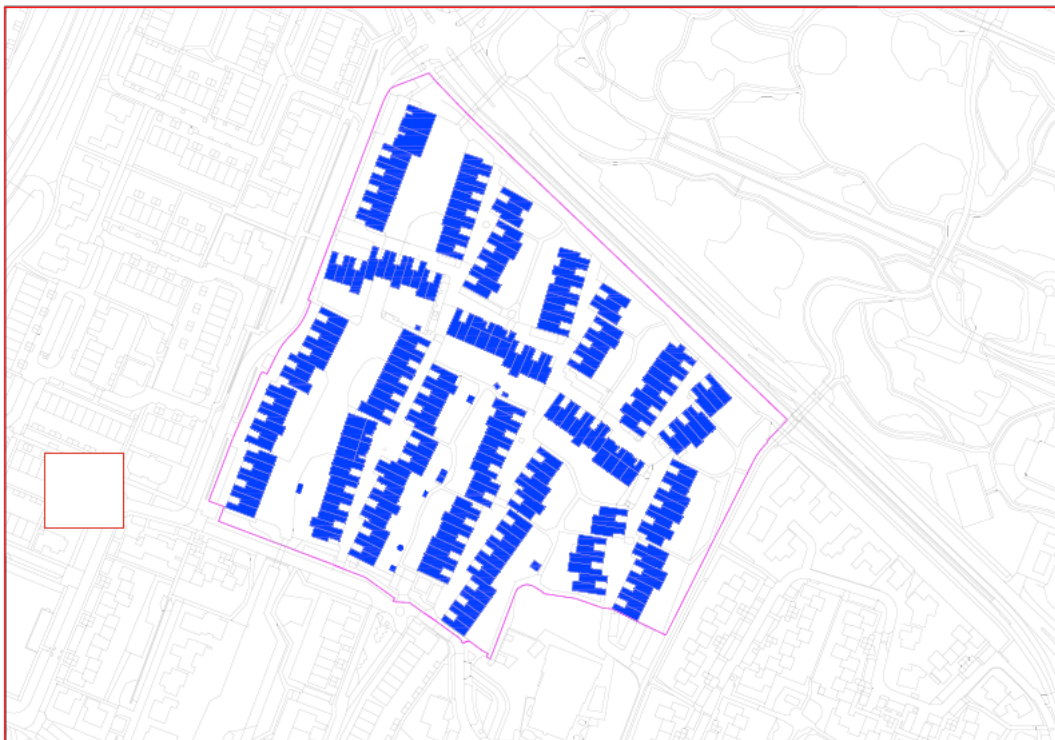
De zeldzaamheid van het complex is hoog, met name door de combinatie met de Lange Tocht.

Uitzonderlijke kwaliteit

Het ontwerp heeft een uitzonderlijke ontwerpkwaliteit, stedenbouwkundig, landschappelijk en architectonisch.

OMVANG BESCHERMING

De bescherming als gemeentelijk monument omvat het exterieur van de bebouwing en de openbare ruimtes die in aanleg bij het complex behoren van de percelen in onderstaande begrenzingskaart.

BRONNEN

Geest, J. van, *Architectuurgids Zoetermeer*, Amsterdam 2016.

Winsen, M.R. van, e.a., *De gave stad: Buytenwegh*, Zoetermeer 2002.

Terraswoningen moeizaam van de grond in ons land, in: *NRC Handelsblad* 9 mei 1975.

www.architectuurpuntzoetermeer.nl www.bonas.nl